

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΒΑΣΟΥ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

Δημοσιογράφου - Συγγραφέως

ΣΥΜΕΩΝ ΑΑΡΩΝ ΠΕΣΑΧ

Ἀρχιρραβίνος της παλαιᾶς Ἑλλάδος
μέ ἔδραν τὴν Λάρισα

Ἀνάμεσα σ' αὐτὸν τὸν πληθυσμὸ ἐξαιρετικὴν οἰκονομική, κοινοτική θέση κατέχει καὶ τὸ Ἑβραϊκὸ στοιχεῖο, ὡς παράγων εὐημερίας καὶ προόδου τῆς Θεσσαλίας γενικώτερα.

Ἄς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι ἀπὸ τοὺς περασμένους αἰῶνες κι' ἀπὸ τοὺς μεσαιωνικοὺς διωγμοὺς ἀκόμη τῶν Ἰσπανοεβραίων, ὁπότε ἐδημιουργήθη στὶς διαστάσεις πού γνῶρισε ἡ Ἐθνοτοπική μας ἱστορία, ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Λαρίσης μὲ τὶς πανάρχαιες καὶ Βυζαντινὲς ρίζες, αὐτὴ γιὰ τὸν πλοῦτο της, τὴν ἀρχοντιά τῶν «Τσελεμπιδῶν» εὐπατρίδων της τὶς Πανεπιστημιακὲς της «Γεσιβῶθ» — Σχολές, τὰ Πανελλήνια Ἱεροδικεῖα της, τοὺς Μεγάλους Ἀρχιρραβίνους της, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὁ πατέρας καὶ γιὸς Πέσσαχ, τὶς Βιβλιοθήκες τῶν «Κωδίκων» της, τ' ἀρχοντοπάλατά της κ.λ.π. καθιδρύματα εἶχε προσονομαστῆ: «Ἰρ-Βά Ἐμ Μπὲ Γισραὲλ» ἢ ἰσπανοεβραϊκά: «Μάντρε ντ' Ἰσραὲλ» «Λάρισα, Μητρόπολις τοῦ Ἰσραὴλ» (ὅπως τιτλοφοροῦμε τ' ὁμώνυμο Βιβλίό μας πού ἐκδόθηκε στὰ 1959).

Ἦκμασε, λοιπόν, ὁ Ἑβραϊσμός τῆς Λαρίσης πού ἀπέτέλεσε πόλο συγκεντρώσεως τοῦ Πανελληνίου Ἰσραηλιτικοῦ στοιχείου καὶ φάρος τοῦ τηλαυγῆς.

Ὑστερα ἦρθε ὁ Μεγάλος Πόλεμος 1939-40 καὶ μὲ τὸ σκλάβωμα τῆς Ἑλλάδος στὸ δικέφαλο θεριὸ τοῦ φασισμοῦ-ναζισμοῦ, ἦταν πεπωμένο νὰ γνωρίσει κι' ὁ θεσσαλικὸς ἐβραϊσμός τὴν «τελικὴ λύση» πού ἐμχανεύτηκαν γιὰ τὸ «πρόβλημά» του, οἱ ρομπὸτ τῆς πιὸ τερατώδους πολιτικοστρατιωτικῆς μηχανῆς τῆς ἱστορίας.

Στὸ «πογκρόμ» τῆς 24.3.1944 219 θύματα, ἔγιναν τέφρα καὶ σκόνη στὰ γερμανικὰ κρεματόρια. Ἔτσι γράφτηκε μὲ αἷμα τὸ Λαρισινὸ Ἑβραϊκὸ Μαρτυρολόγιο, πού ἀποτελεῖ μιὰ πένθιμη σελίδα ἀπὸ τὸν αἰώνιο «Ἰντεξ» τῶν 6 ἐκ. ψυχῶν πού ἔγιναν σύμβολα θυσίας καὶ ἀντιστάσεως.

Σήμερα μαζί μὲ τὶς Ἰσραηλιτικὲς κοινότητες Βόλου, Τρικάλων καὶ Καρδίτσας, πού ὑπάγονται ὅπως ὅλης τῆς χώρας στὸ Κεντρικὸ Ἰσραηλιτικὸ Συμβούλιο, ἡ Κοινότης τῆς Λαρίσης, πρωτοπορεῖ σ' ὅτι ἀφορᾷ τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ Θεσσαλικοῦ Ἑβραϊσμοῦ, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν φιλοπρόοδο Πρόεδρὸ της κ.Μίμη Φωλούς.

Ἀπὸ τὶς κορυφαῖες ἐκδηλώσεις τοῦ Θεσσαλικοῦ Ἑβραϊσμοῦ, στὴ Λάρισα, ὑπῆρξε ἡ Ἐκθεση Ἰσραηλινοῦ Πανεπιστημίου καὶ αὐτὴ πού ἀνοίγει στὶς μέρες μας μὲ τὰ Γραφτὰ καὶ Σκίτσα τῶν Ἑβραιοπαίδων τοῦ ναζιστικοῦ στρατοπέδου τοῦ Τερεζίν μὲ «μόττο» της τό: «Δὲν μπορεῖς νὰ σκοτώνης μιὰν εἰκόνα», ἡ ἀνέγερση μεγαλόπρεπων λαϊκῶν πολυκατοικιῶν, ιδιόκτητου καὶ καθ' ὅλα σύγχρονου Δημοτικοῦ Σχολείου, πού ἐδωρήθη στὸ Ἑλληνικὸ Κράτος (Ὑπουργεῖο Παιδείας) κ.π.ᾶ.

Ὑπῆρξε, λοιπόν, τὸ Ἑβραϊκὸ στοιχεῖο τῆς Θεσσαλίας, ζωντανὸ καὶ τὰ ἐπιτεύγματά του, στὴν καθολικὴ ζωὴ τοῦ τόπου ὠφέλιμα κι' ἐποικοδομητικὰ γιὰ τὸ σύνολο.

Ἔτσι ἐπαληθεύεται γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ αὐτὸ πού εἰπώθηκε, ἀπ' τὸν τ. Δήμαρχο Λαρίσης καὶ Ὑπουργὸ κ. Δ. Χατζηγιάννη, στὸν πρόλογο τοῦ Βιβλίου μας, ὅτι: «Χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσωμε τὸ μέτρον τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκατέρας τῶν δύο φυλῶν — τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς, θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἰποῦμε ὅτι καὶ οἱ δύο δὲν ὀφείλουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Τὰς ὀφείλει αὐτὴ».

Θὰ κλείσωμε τὴν ἀναδρομὴ μας καὶ στὴ συμβολὴ τῆς λαρισαϊκῆς καὶ θεσσαλικῆς ζωῆς τοῦ Ἑβραϊκοῦ στοιχείου, μὲ τὴν πληροφορία ὅτι καὶ στὸν μουσικὸ-λαογραφικὸ τομέα ὀφείλουμε στοὺς Λαρισινούς καὶ Θεσσαλοὺς Ἑβραίους

Υἱὸς τραπέζιτου, γεννηθεὶς τὸ 1815 εἰς Θεσσαλονικὴν καὶ ἀποβιώσας ἐν Λαρίσῃ τὸ 1893. Ἐκ τῶν διασημωτέρων ἐβραϊκῶν προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς του, γνωστότατος καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Διετέλεσεν Ἀρχιρραβίνος καὶ Πρόεδρος τοῦ Θρησκευτικοῦ Δικαστηρίου «Μπέθ Ντίν» τῶν Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος μὲ ἔδραν τὴν Λάρισα. Ἦτο προικισμένος μὲ σπανίαν ταλμουδικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐν γένει παιδείαν, κάτοχος προσέτι τῆς Ἑβραϊκῆς, Ἑλληνικῆς, Ἰσπανικῆς καὶ Τουρκικῆς γλώσσης. Διετέλεσεν ἱεροκήρυξ τῶν Συναγωγῶν Λαρίσης. Ὑπεστήριξε ἐνθέρμως τὸν Θεσσαλικὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1881. Κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Λάρισα ἐξεφώνησεν ἐνθουσιαστικὸν λόγον, δημοσιευθέντα καὶ εἰς τὸν τύπον τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἀνέπτυξε πλουσίαν κοινωνικὴν δραστηριότητα, καταλιπὼν ἀγαθὴν φήμην καὶ εἰς τοὺς ὁμοφύλους του καὶ εἰς τὸν θεσσαλικὸν ἑλληνισμόν. Ἦτο ὁ ἀνώτερος πνευματικὸς καθοδηγητὴς ἀπάντων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἑβραϊκῶν φιланθρωπικῶν καὶ μορφωτικῶν Συλλόγων καὶ Ἰδρυμάτων. Συνέγραψε 15 πλούτεια συγγράμματα εἰς ἐβραϊκὴν γλῶσσαν θρησκευτικοῦ, νομικοῦ καὶ ταλμουδικοῦ περιεχομένου. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ καθεστώτος εἰς τὴν ἐνωθεῖσαν Θεσσαλίαν, ἀνέπτυξε ζωηρὰν κοινωνικὴν καὶ φιλανθρωπικὴν δράσιν, ἐργασθεὶς ἰδιαίτερος ὑπὲρ τῆς ἀνακουφίσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου παθόντων Ἑβραίων καὶ Ἑλλήνων, διακηρύξας καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως καὶ τὴν πλήρη ἀνεξιθρησκείαν καὶ ἰσοπολιτείαν, ὡς καὶ τὴν ἐκδηλουμένην πρὸς τοὺς Ἑβραίους στοργὴν ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. Διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ἐξεφράσθη εἰς αὐτὸν ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Νομαρχίας Λαρίσης θερμὴ εὐαρέσκεια, ἀπενεμήθη δὲ εἰς αὐτὸν ὁ τιμητικὸς τίτλος τοῦ «Μεγάλου Ἀρχιρραβίνου» μετ' ἡθικῶν προνομίων.

μιὰ σειρὰ ἀπὸ ὑπέροχες ἱστορικὲς κι' αἰσθηματικὲς «Μπαλλάντες» πού τραγουδιόνταν ἐδῶ καὶ 200 χρόνια στὴ Θεσσαλία.

Μιὰ ἀπ' αὐτές, ἀποκαλύπτει γιὰ πρώτη φορὰ, ὅτι ὑπῆρχε παρόμοιος μὲ τὸ θρύλο τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας, καὶ τέτοιος γιὰ τὴ Γέφυρα τοῦ Πηνειοῦ τῆς Λαρίσης «πού ὀλημερὶς χτιζότανε, χειμῶνα γκρεμιζόταν» καὶ πού ἀπηχεῖ τοὺς παρεμφερεῖς Βαλκανικοὺς Θρύλους, μὲ τὸ τραγουδιστὸ λυγμοπαράπονο ρυθμὸ τοῦ «Μπελκάντο». Ἰδοὺ καὶ μιὰ ἀκόμη προσφορά!..

Ὑπῆρξε ἀναγκαία μιὰ — ἔστω καὶ συνοπτικὴ — ἀναδρομὴ. Τὰ καθέκαστα τῶν φάσεων τῆς τωρινῆς λαρισαϊκῆς ζωῆς, θάπαιτοῦσαν πολλὰς σελίδες μὲ μακρὲς περιγραφές. Προτιμήσαμε τὸ ἐνημερωτικὸ αὐτὸ περίγραμμα, πού χωρὶς νὰ τὰ λείει ὅλα, παραλείπει ἴσως ἐλάχιστα.

ΣΥΜΕΩΝ ΜΩΨΣΕΩΣ ΠΕΣΑΧ

Ἐγεννήθη ἐν Βόλῳ τὸ ἔτος 1899. Ἐσπούδασεν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἑβραϊκὴν Ἀκαδημίαν Ἱεροσολύμων, λαβὼν τὸ πτυχίον τοῦ ἀριστοῦχου. Ἐγνώριζεν ἀρτίως ἐκτός τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ Ἑλληνικῆς, τὴν Γαλλικὴν, Ἀγγλικὴν, Ἰσπανικὴν καὶ Ἀραβικὴν γλῶσσαν. Ἐ χρημάτισε κατὰ καιροὺς καθηγητὴς εἰς τὰ Ἰσραηλιτικὰ σχολεῖα Δράμας, Καβάλας καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡ δρᾶσις τοῦ ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξε πατριωτικωτάτη, ἀρθρογραφῶν καὶ ὁμιλῶν. Ἐθεωρεῖτο ἐξέχουσα φυσιογνωμία μεταξὺ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἰσραηλιτῶν, διὰ τὴν μόρφωσιν, τὴν ἀγνότητα τῶν ἰδεῶν τοῦ καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν τοῦ. Ἐφονεύθη μετὰ τῆς συζύγου τοῦ Ματθίλθης, καθηγητρίας τῆς Γαλλικῆς, εἰς τὸ Ἀουσβιτς τῆς Πολωνίας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὸ 1943.

ΙΩΣΗΦ ΜΩΨΣΕΩΣ ΠΕΣΑΧ

Ἐγεννήθη ἐν Βόλῳ τῷ 1897. Καθηγητὴς τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ Φιλολογίας. Ἐσπούδασε τὸ ἔτος 1914 εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἑβραϊκὴν Ἀκαδημίαν Ἱεροσολύμων (Παλαιστίνης), ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ καθηγητοῦ μὲ Ἀρίστην ἐπίδοσιν. Ἦτο ἐπίσης πλήρως κάτοχος τῶν ξένων γλωσσῶν Γαλλικῆς, Ἀγγλικῆς, Ἰσπανικῆς καὶ Ἀραβικῆς, πλὴν φυσικὰ τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ Ἑλληνικῆς. Συλληφθεὶς, καθ' ὃ Ἰσραηλίτης, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς Θεσσαλονίκην τὴν 24/3/1943, ἐνθα ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητὴς τῶν Ἑβραϊκῶν εἰς τὰ Ἰσραηλιτικὰ Κοινοτικὰ Σχολεῖα, μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ ὁμοθρήσκων τοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας τοῦ, ἐξοντώθη ὑπὸ τούτων οἰκογενειακῶς ἐν Ἀουσβιτς-Πολωνίας κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἰδίου ἔτους.

ΜΩΨΣΗΣ ΣΥΜΕΩΝ ΠΕΣΑΧ

Ἀρχιρραβῖνος τῆς Ἑλλάδος, ἐδρεῦν ἐν Βόλῳ καὶ Πρόεδρος τοῦ Θρησκευτικοῦ Δικαστηρίου Μπέθ Ντίν. Ἐγεννήθη εἰς Λάρισαν τὸ ἔτος 1869, ἀπεβίωσε δὲ εἰς Βόλον τὸ 1955. Τὸ λείψανόν τοῦ μετεφέρθη μεγαλοπρεπῶς καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς Ἱεροσόλυμα. Διεκρίνετο διὰ τὴν πλουσίαν ταλμουδικήν, φιλολογικὴν, φιλοσοφικὴν, νομικὴν καὶ θρησκευτικὴν μόρφωσίν τοῦ. Κατὰ τὸν ἑλληνοϊταλικὸν πόλεμον τοῦ 1940 — 1941 ἐπέδειξε στάσιν ἐξαιρετικῶς πατριωτικὴν, κατὰ δὲ τὴν γερμανοϊταλικὴν κατοχὴν συνειργάσθη μὲ τὰς ἀντιστασιακάς δυνάμεις προσενεγκὼν πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ συμμαχικὴν ὑπόθεσιν. Ἀνέπτυξε λαμπρὰν σιωνιστικὴν δρᾶσιν δι' ὁμιλῶν, ἀρθρογραφίας εἰς τὸν τύπον, διετέλεσε δὲ ἰδρυτικὸν μέλος, ἀνώτερος καθοδηγητὴς καὶ πρόεδρος ἀπάντων τῶν ἐν Βόλῳ Ἑβραϊκῶν Ἰδρυμάτων. Ἐτιμῆθη διὰ πολλῶν μεταλλίων, παρασήμων καὶ διακρίσεων. Ἦτο εὐπροσῆγορος καὶ εὐγενής, τὸ δὲ γραφεῖον τοῦ ἀπετέλει μοναδικὸν ἑβραϊκὸν κέντρον τῆς ἐποχῆς τοῦ. Συνεδέετο μετὰ στενῆς φιλίας καὶ ἐτήρει τακτικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν κορυφαίων ἑβραϊκῶν παραγόντων τῆς ὑψηλίου, ἐκτιμώμενος τὰ μέγιστα ὑπ' αὐτῶν. Τὸ ὄνομά τοῦ μνημονεύεται εὐφῆμως εἰς πλείστας ἐγκυκλοπαιδεῖας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ εἰς συγγράμματα τῶν ὁμοεθνῶν τοῦ. Ἡ φιλόανθρωπός τοῦ διάθεσις ἔμεινε παροιμιώδης, ὅλοι δὲ ἀπέβλεπον εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ἓνα δυναμικὸν καὶ ἐνεργητικὸν συμπαραστάτην, ἰδίως κατὰ τὰς σκληρὰς ἡμέρας τῆς ναζιστικῆς κατοχῆς, ὅτε περιέβαλε τοὺς καταδιωκόμενους καὶ ἐφωδίαζε τοὺς διὰ πλαστῶν ταυτοτήτων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν Μαγνησίᾳ σεισμῶν, ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πληγέντων καὶ ἐπικοινωνήσας μὲ τὰς ἑβραϊκὰς ὁργανώσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, κατάρθρωσε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀμέριστον τούτων βοήθειαν, διὰ τῆς ἀποστολῆς χρηματικῶν ἐμβασμάτων καὶ ποικίλης ἄλλης ἡθικῆς καὶ ὕλικῆς ἀρωγῆς, ἥτις μεγάλως ἀνεκούφισε τοὺς πληγέντας.

ΙΩΣΗΦ Σ. ΣΑΜΟΥΗΛ

Πρόεδρος τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Βόλου. Δημοτικός Σύμβουλος Βόλου. Διεκρίθη ὄχι μόνον εἰς ἔργα φιλανθρωπίας, εὐποιίας καὶ ἀλτρουισμού, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀξιόλογος δωρητὴς εἰς διαφόρους Ἱεροὺς Ναοὺς τοῦ Βόλου. Ὁ υἱὸς τοῦ Σ α μ π τ ὦ β Ἰ ω σ. Σ α μ ο υ η λ ὑπηρετῶν ὡς λοχίας καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητά τοῦ ὡς Πολιτικοῦ Μηχανικοῦ, ἐξέπληθυνεν ἀνιδιοτελῶς τὸ σχέδιον ἀνεγερθέντος περικαλλοῦς Ναυδρίου εἰς Στρατόπεδον Βόλου, τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκαίνια ἐγένοντο μὲ μεγαλοπρέπειαν τὸ 1965. Τὸ ἴδιον ἔτος, ὃ ἐν ἐπικεφαλίδι, κατόπιν συντόμου προσλαλίᾳς τοῦ, παρέδωκεν ἐκ μέρους τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Βόλου εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Δημητριάδου Δαμασκηνόν, ἀπύρρον μὲ τὸ κείμενον περιεχόμενον:

«Τῷ Σεβασμιωτάτῳ Μητροπολίτῃ
Δημητριάδος Κυρίῳ Δαμασκηνῷ
δι' οὗ στοργῆς τέφρα ἀδελφῶν ἡμῶν
τελευτησάντων ἐν Ναζιστικοῖς Στρατοπέδοις,
κατηξιώθη νόστου εὐγνώμονες.
Οἱ Ἰσραηλῖται Βόλου χαράσσουνσι τόδε»